

Salonbijeenkomst 28 november 2014 'ontstaan van religie'.

1. Vertrekpunt is de 'seculariseringsthese' (Weber, Durkheim) begin 20<sup>e</sup> eeuw.  
Deze these stelt:  
Afnemende invloed van religie op samenleving
  1. Objectief – maatschappelijk
  2. Subjectief

Kort gezegd: Wie nadenkt stopt vanzelf met geloven.

De werkelijke ontwikkeling die hiermee samenhangt is:

1. Afname van institutionele religie;
2. Opkomst van spirituele bewegingen, ietsisme, new age e.d.

Algemeen wordt de seculariseringsthese gezien als achterhaald: religie blijft, zowel institutioneel als individueel

In de bespreking nemen we de vraag van Charles Taylor in zijn boek 'a secular age' als uitgangspunt: 'hoe kan het dat in de middeleeuwen geloven vanzelfsprekend was en nu hooguit een optie?'

We kijken dan eerst naar de achteruitgang van de institutionele religie. Belangrijke factoren hierin zijn:

- De Verlichting: nadruk op rationaliteit.
- Opkomst van steden, burgerij en geldeconomie
- Protestantisme met zijn nadruk op individuele verantwoordelijkheid.

In samenhang met de Verlichting zien we belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen die van een enorme invloed zijn op de kijk op de wereld, te weten Copernicus/Galilei: de aarde verliest zijn plaats als centrum van het heelal en Newton met zijn natuurkundige verklaring van de omloop van de planeten.

In Descartes' denken komt tot uitdrukking dat IK centraal staat (toewending tot het IK). Dat IK is dan wezenlijk een denkend IK, dat zelf criterium is voor waarheid.

Deze factoren dragen bij tot een geleidelijke secularisering in West-Europa. In Nederland kwam deze vrij plotseling op gang door het wegvallen van de verzuiling.

Bij de bespreking van het tweede element 'de opkomst van spirituele bewegingen' komt de vraag aan de orde wat de mens drijft tot religie. Dat spitst zich toe tot de opvatting dat de mens een religieuze kern heeft.

In samenhang daarmee komt de kwestie van kennis aan de orde. Kennis in de zin van bewijsbaar, voorspelbaar hangt altijd samen met een vorm van zintuiglijkheid. Kant en later Wittgenstein hebben elk vanuit een eigen invalshoek hier sterke argumenten voor gegeven. Belangrijke vraagstukken die uit hun aard voorbijgaan aan dit zintuiglijke gegeven vallen dus niet in dit kennisdomein. Ethiek is daar een voorbeeld van. Ook ten aanzien van God is er geen kennis in deze zin. Vanuit dit perspectief zijn we geboren agnost.

Binnen de filosofie is een reactie op dit denken gekomen. De kritiek benadrukt de eenzijdigheid en instrumentaliteit van het denken (berechnendes Denken) en vraagt aandacht voor andere vormen van denken (besinnliches Denken). (Heidegger o.a.)

In de kring is er ook het standpunt dat er ook een vorm van innerlijk weten is op grond waarvan men zijn eigen positie inneemt.

Terug naar de religieuze kern. We kijken hoe Gauchet en Ferry dit opvatten. Voor Gauchet is het een antropologische kern en voor Ferry een metafysische kern. In het laatste geval gaat het om transcendente waarden als rechtvaardigheid.

Transcendentie in de zin dat wij een morele gevoeligheid hebben.

We schenken ook aandacht aan de opvatting van Adorno/Horkheimer die aangeven dat in de oerangst – angstschreeuw - voor de onbekendheid van de wereld om ons heen en de macht die deze buitenwereld vertegenwoordigt de kiem ligt voor het ontwikkelen van tegenmacht. De angstschreeuw legt de basis voor de taal voor het onbekende. Wij proberen vervolgens via de lijn van magie – mythe – rede een zo groot mogelijke grip te krijgen op die wereld om ons heen. Adorno/Horkheimer zien het Verlichtingsdenken dus als een geïntensiveerde opvolger van de religie, maar met hetzelfde doel.

Ten slotte stellen we vast dat ook langs evolutionaire weg (Dennett) er een heel plausibele verklaring gegeven kan worden voor het verschijnen religie.

Bij de volgende bijeenkomst – 30 januari - verdiepen we ons in het ethisch denken van Emmanuel Levinas. Dit denken hangt nauw samen met onze menselijke ervaring.

Literatuur:

- Luc Ferry en Marcel Gauchet: 'Religie na de religie'
- Otto Duintjer, Onuitputtelijk is de waarheid
- Joke Hermsen: 'Stil de tijd' en 'Kairos'
- Rob Riemen, 'Adel van de Geest'
- Charles Taylor: 'Een tijdperk van seculariteit'.